

12

Riksdagsundersökningen 2022: En metodöversikt

SOFIA AXELSSON

Riksdagsundersökningen 2022 möjliggjordes tack vare ett särskilt stöd från Riksbankens jubileumsfond. Henrik Ekengren Oscarsson och Patrik Öhberg har varit huvudansvariga för undersökningen. Likt tidigare undersökningar genomfördes riksdagsundersökningen 2022 som pappersenkät vilken distribuerades postalt till samtliga tjänstgörande riksdagsledamöter med möjlighet att besvara enkäten via webben. Ledamöterna fick också en inbjudan till webbenkäten via e-post. Enkäten var 13 sidor lång och bestod av 46 frågor. Frågorna i sin nuvarande form har ställts i flertalet undersökningar likt denna och under lång tid och anses som sådana vara välbeprövade enkätinstrument. Utöver enkätfrågorna tillkommer ett flertal variabler i färdiga forskningsdata så som uppkodade variabler baserade på textfrågor eller variabler som innehåller metadata om undersökningen. Fältarbete, databearbetning och dokumentation utfördes i samarbete med Valforskningsprogrammet och SOM-institutet vid Göteborgs universitet, vilket Sofia Axelsson hade det övergripande ansvaret för.

Fältarbete och datainsamling

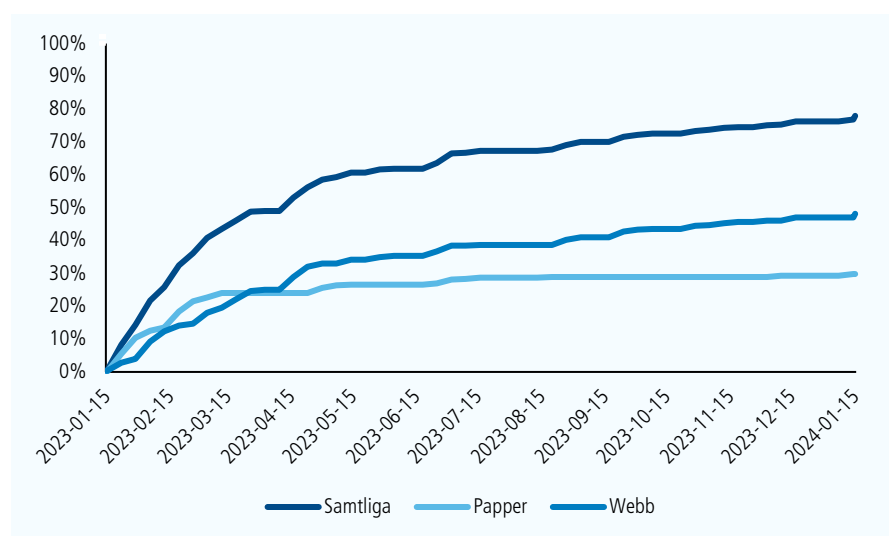
Som studie är riksdagsundersökningen väl förankrad inom riksdagens organisation. Riksdagsstyrelsen och -förvaltningen är väl införstådda med undersökningens syfte och mål, samt dess höga status i såväl svensk som internationell val- och opinionsforskning. Riksdagsundersökningen 2022 gick i fält efter kommunikation med riksdagsdirektör, talman och gruppleddare för respektive riksdagsparti, fyra månader efter valet 2022. Denna förankring är viktig inte minst ur ett forsknings-etiskt perspektiv; undersökningen tar tid att besvara och innehåller känsliga personuppgifter (samtliga ledamöter är garanterade anonymitet och inga svar redovisas på sådant sätt att det går att spåra dem till enskilda ledamöter). Det är därför av yttersta vikt att ledamöterna litar på att den tid de viger åt att besvara undersökningen genererar data som främjar svensk demokratiforskning, samt att vi hanterar deras svar med stor aktsamhet.

De första enkäterna skickades ut i januari 2023 och fältarbetet pågick under nästan exakt ett års tid. Likt riksdagsundersökningen 2018 gick inströmningen av

svar långsammare än tidigare undersökningsår; flertalet åtgärder och påminnelser genomfördes till gruppledare och enskilda ledamöter i försök att öka undersökningens svarsfrekvens. Totalt gjordes fem utskick av pappersenkäten och tio utskick av webbenkäten under 2023 innan undersökningen slutligen stängdes i januari 2024. Den långa fältperioden är sannolikt en konsekvens av det fenomen som de flesta av dagens enkätundersökningar lider av; fallande svarsfrekvenser till följd av minskat deltagande i enkätundersökningar (Dutwin & Buskirk, 2021; Eggleston, 2024; Massey & Tourangeau, 2013).

Figur 1 visar det ackumulerade inflödet av enkäten under hela fältperioden. Vi kan notera att det gick förhållandevis snabbt, ca tre månader, att nå en svarsfrekvens på 50 procent, men att kurvan blir allt planare över tid. En majoritet av ledamöterna besvarade enkäten via webben: 62 procent jämfört med 38 procent som besvarade pappersenkäten (se figur 1). Detta är sannolikt resultatet av att fler påminnelser utgick via epost, och samtidigt ett tecken på att allt fler ledamöter i större utsträckning föredrar att besvara frågeundersökningar av detta slag digitalt.¹

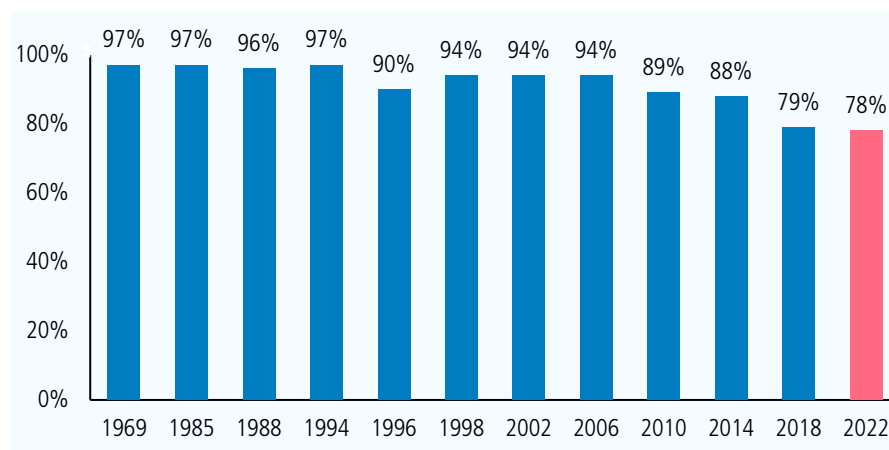
Figur 1 Ackumulerat inflöde av enkäter, jan 2023 – jan 2024 (procent)

Kommentar: Figuren visar det ackumulerade inflödet av Riksdagsundersökningens enkäter mellan januari 2023 och januari 2024.

¹ Påminnelserna är för många för att de ska gå att visualisera på ett meningsfullt sätt, varför vi valt att utelämna dem från figur 1. En tydligare effekt av påminnelserna noterades i början av fältperioden.

Figur 2 Riksdagsundersökningen 1969–2022 svarsfrekvens på aggregerad nivå (procent)

Kommentar: Figuren visar den totala svarsfrekvensen för hela riksdagsundersökningen.

Urval, svarsfrekvens och bortfall

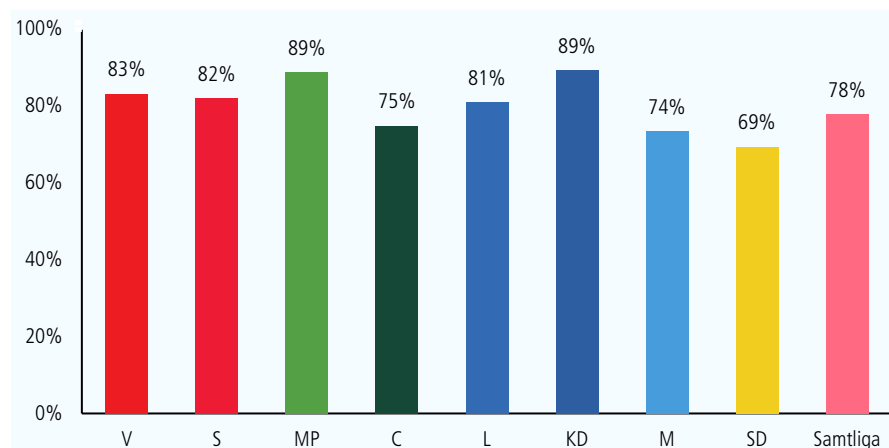
Undersökningen utgick till samtliga 349 vid tiden för utskicket tjänstgörande ledamöter av Sveriges riksdag och består således av ett så kallat totalurval. I de fall där ordinarie ledamot var tjänstledig skickades enkäten till ledamotens ersättare. Om en ledamot som inte ännu hade besvarat enkäten hade gått på tjänstledighet vid samma tidpunkt som påminnelse om att delta sändes ut, skickades denna till ledamotens ersättare.

Figur 2 visar undersökningens svarsfrekvens över tid. 78 procent av samtliga 349 ledamöter besvarade enkäten. Detta kan jämföras med 79 procent svarande i riksdagsundersökningen 2018. Historiskt har emellertid svarsfrekvensen för undersökningen varit mycket hög, över 90 procent. Sedan 2010 kan vi notera en trend, där svarsfrekvensen gradvis sjunkit för att slutligen landa på dagens procentsiffra strax under 80 procent. Detta är sannolikt en reflektion av de alltjämt minskade deltagandet i enkätstudier likt denna, i Sverige och resten av västvärlden.

Vilket kön ledamöterna tillhör hade ingen bäring på benägenheten att delta i 2022 års riksdagsundersökning. En lika stor andel män som kvinnor besvarade undersökningen: 78 procent.

Svarsfrekvensen varierade dock mellan partierna, vilket figur 3 illustrerar. Högst svarsfrekvens hade två av riksdagens minsta partier, Kristdemokraterna och Miljöpartiet, båda på 89 procent. Näst högst hade Vänsterpartiet på 83 procent, tätt följt av Socialdemokraterna på 82 procent, samt Liberalerna på 81 procent.

Figur 3 Riksdagsundersökningen 2022 svarsfrekvens på partinivå (procent)

Kommentar: Figuren visar svarsfrekvensen för samtliga riksdagspartier i riksdagsundersökningen.

Efter det kom Centerpartiet och det största regeringspartiet, Moderaterna, med en svarsfrekvens på 75 respektive 74 procent. Sverigedemokraterna hade lägst svarsfrekvens i undersökningen och landade på 69 procent, nästan 10 procentenheter under medelvärdet. Det är ett välkänt fenomen att SD-väljare är systematiskt underrepresenterade i opinionsundersökningar, och att flera faktorer som påverkar benägenheten att rösta på SD också påverkar oviljan att delta i opinionsundersökningar, som exempelvis graden av politiskt intresse, kunskap och förtroende (Oscarsson m.fl., 2024). Även om vi inte med säkerhet kan säga varför SD har en lägre svarsfrekvens än alla andra partier i riksdagen, kan det konstateras att deras underrepresentation i riksdagsundersökningen speglar den som finns i partiets väljarkår.

När vi undersöker frågebortfall i undersökningen, så kallad *item non-response*, noteras mindre skillnader i bortfall mellan pappers- och webbenkäten.² Frågebortfall innebär att respondenten besvarat några men inte alla frågor i enkäten och kan vara viktigt att dokumentera eftersom det ger indikationer på undersökningens datakvalitet (Berg, 2005). Endast 3 procent av de ledamöter som deltog i undersökningen besvarade mindre än 50 procent av frågorna i enkäten. Motsvarande siffra är 4 procent för de som besvarade webbenkäten och 1 procent för de som besvarade pappersenkäten. Vidare uppgick även det partiella bortfallet, de som

² Öppna enkätfrågorna ingår inte i analysen eftersom de inte har några numeriska värden. Undantaget är frågan om vilka frågor eller samhällsproblem som ledamöterna angivit är de allra viktigaste i Sverige, vilken kodats om numeriskt och således inkluderas i analysen.

besvarade mellan 50 och 80 procent av frågorna, till 3 procent i den totala undersökningen – 2 procent bland de som besvarade webbenkäten och 3 procent bland de som besvarade pappersenkäten. 94 procent av undersökningens deltagare besvarade mer än 80 procent av enkätfrågorna. För webbenkäten var denna slutförandefrekvens 93 procent och för pappersenkäten var den hela 96 procent. Detta ligger i linje med den forskning som påvisat att postala enkäter ger högre datakvalitet jämfört med digitala enkäter (Tse-Hua & Xitao, 2009). Det är emellertid viktigt att poängtera att skillnaden i frågebortfall mellan den postala gruppen och den digitala gruppen är liten och inte heller signifikant, och slutförandefrekvensen för undersökningens båda enkätversioner bedöms som hög.

Webbenkäten

För att skapa förutsättningar för att metodutveckla riksdagsundersökningen i allmänhet och webbenkäten i synnerhet, har vi analyserat olika metadata från webbenkäten i mer detalj. Här har vi mer specifikt tittat närmare på vilken typ av enhet de digitala respondenterna använde sig av, hur stor andel av enkäten de besvarade samt hur lång tid det tog för dem att besvara enkäten.

Webbenkäten var optimerad för webbläsare på dator eller surfplatta, men anpassades även för webbläsare på mobiltelefon. Av de som föredrog webben, besvarade 61 procent enkäten via webbläsare på dator. 34 procent besvarade den på mobiltelefon och 5 procent på surfplatta. Att en majoritet besvarar enkäten digitalt och att en väsentlig andel av dessa respondenter använder sig av mobilen ligger i linje med existerande forskning (Antoun, Couper & Conrad, 2017; Revilla, 2017) och visar på vikten av att fortsätta utveckla mobilanpassningen för webbaserade enkäter i kommande riksdagsundersökningar.

Det finns inte någon större skillnad i frågebortfallet beroende på om man använt en dator eller en mobiltelefon för att besvara webbenkäten och denna är inte heller statistiskt signifikant (antalet personer som besvarat via surfplatta är för få för att det ska vara statistiskt meningsfullt att redovisa resultaten). Slutförandefrekvensen uppgår till 93 procent för de som använt datorn och till 95 procent för de som använt sin mobiltelefon.

Vidare uppmättes tiden det tog för ledamöterna att besvara webbenkäten. Här använde vi oss av så kallade timing-frågor som inte var synliga för respondenterna och som mätte hur lång tid som respondenterna spenderade på varje enkätfråga. I snitt tog det 31,5 minuter för ledamöterna att besvara samtliga 46 frågor. Denna siffra inkluderar tidsmässiga så kallade *outliers*, det vill säga, de respondenter som antingen är snabbare eller långsammare än de flesta andra respondenter. Om vi räknar bort dessa individer tog det i snitt 21,6 minuter för ledamöterna att besvara frågorna via webben.

Snabbast att besvara webbenkäten var de som använde surfplattan på 22,7 minuter, följt av mobilanvändarna som tog 26 minuter på sig att besvara enkäten. Långsammast var de som använde datorn på 35,2 minuter. När vi kontrollerar för tidsmässiga *outliers* ändras rankingen något; de med surfplatta är fortfarande snabbast på 20,3 minuter, men de med dator går om de med mobiltelefon där den förra gruppen landar på 21,2 minuter och den senare på 23,4 minuter. Detta indikerar att några i dator-gruppen var lite för långsamma och/eller att några i mobilgruppen var lite för snabba. Det är däremot inte uppenbart hur tendensen att vara för långsam eller för snabb med att besvara frågorna påverkar kvaliteten på svaren (Markstedt & Martinsson, 2014).

Det finns ingen exakt definition av vad en lång enkät är; hur många sidor en lång enkät har, hur många frågor den innehåller, eller hur lång tid det tar att besvara den (se exempelvis Sandelin, 2022). Studier har funnit att enkätlängd – definierat som antal sidor och/eller frågor – har en negativ effekt på svarsfrekvens och -kvalitet bland postala enkäter (Herzog & Bachman, 1981; Dillman, Sinclair & Clark, 1993). Det finns även indikationer på att webbpaneler som tar längre tid än 15 minuter att slutföra genererar större bortfallsiffror och sämre datakvalitet. Riksdagsundersökningen definieras emellertid inte som en panelstudie och skickas endast ut vart fjärde år med stöd från riksdagens organisation, vilket gör att man inte behöver ta samma hänsyn till enkätens längd som frekvent återkommande panelstudier behöver. 2022 års riksdagsundersökning med sina 46 frågor kan tyckas vara en lång enkät, men det är värt att poängtera att 2022 års enkät förkortats avsevärt jämfört med tidigare riksdagsundersökningar.³ Enkätens längd vägs mot behovet av att inkludera specifika frågor, vilka utgör fundamentet för de många och långa tidsserier över politiska beslutsfattareshattityder, som vi i Sverige är unika med att ha. Webbenkätens höga slutförandefrekvens ger en indikation på att tiden som ledamöterna spenderade med att besvara enkäten inte påverkat svars-kvaliteten negativt.

Slutsatser

Vad kan vi dra för slutsatser av datainsamlingen för Riksdagsundersökningen 2022? Att riksdagens ledamöter, precis som resten av samhället, går mot en alltmer digitaliserad värld. Fler ledamöter har valt att besvara enkäten digitalt än postalt, främst med dator, men även med mobiltelefon och surfplatta. Det ska dock påpekas att en inte oväsentlig andel valde pappersenkäten framför webbenkäten, vilket

³ Det är även värt att poängtera att andra longitudinella enkätundersökningar vid Göteborgs universitet innehåller betydligt fler frågor än riksdagsundersökningen. Som jämförelse bestod den nationella SOM-undersökningen av mellan 58 och 66 frågor i sina olika editioner av undersökningen 2023. Valundersökningen 2022 bestod i sin tur av mellan 62 och 76 frågor i sina olika editioner.

tyder på att den postala vägen fortfarande utgör ett viktigt sätt att samla in enkätdata av detta slag på.

En annan slutsats är att undersökningens svarsfrekvens är lägre än tidigare undersökningsår och att det finns betydande skillnader i andelen svarande ledamöter mellan de olika riksdagspartierna. Det förefaller som om viljan att delta i riksdagsundersökningen åtminstone delvis beror av partitillhörighet. Däremot ser vi inga tydliga skillnader i svarsfrekvens mellan de två politiska blocken som uppstod i samband med valet 2022, Tidöpartierna och oppositionspartierna.

Den totala svarsfrekvensen skiljer sig inte nämnvärt åt mellan 2018 och 2022, vilket är positivt, givet de alltfjämt sjunkande svarsfrekvenserna inom svenska såväl som internationella opinionsstudier. En av de vanligaste förklaringarna till de sjunkande svarsfrekvenserna och dalande deltagarsiffrorna i enkätbaserade opinionsundersökningar är det som kallas *survey fatigue* (på svenska, undersökningströtthet), ett fenomen där tillfrågade deltagare tappat intresse för att besvara en enkätundersökning på grund av det stora antalet enkätförfrågningar de normalt får (Porter, Whitcomb & Weitzer, 2004). Det stämmer att riksdagsledamöter får en stor mängd enkätförfrågningar varje år, vilket säkerligen kan bidra till att förfrågan att delta i riksdagsundersökningen – trots att den anses vara en världsunik studie i sitt slag och bidrar till värdefull forskning om demokratin (se exempelvis Öhberg, Oscarsson & Ahlbom, 2022) – drunknar i mängden av andra förfrågningar. Med tanke på den stora utmaning som hela opinionsfältet står inför – där de flesta svenska representativa opinionsundersökningar sällan kommer upp i en svarsfrekvens över 50 procent – får den svarsfrekvens på 78 procent som riksdagsundersökningen 2022 uppvisar trots allt ses som ett gott resultat.

Referenser

- Antoun, Christopher, Mick P. Couper & Frederick G. Conrad (2017). "Effects of Mobile versus PC Web on Survey Response Quality: A Crossover Experiment in a Probability Web". *Public Opinion Quarterly*, 81(1): 280–306
- Berg, Nathan (2005). "Non-Response Bias" i Kimberley Kempf-Leonard (red) *Encyclopedia of Social Measurement*. Elsevier: 865–873.
- Dillman, Don, Michael D. Sinclair & Jon R. Clark (1993). "Effects of questionnaire length, respondent friendly design, and a difficult question on response rate for occupant-addressed census mail surveys". *Public Opinion Quarterly*, 57:3: 289–304.
- Dutwin, David & Trent D. Buskirk (2021). "Telephone Sample Surveys: Dearly Beloved or Nearly Departed? Trends in Survey Errors in the Era of Declining Response Rates". *Journal of Survey Statistics and Methodology*, 9: 353–380.
- Eggleston, Jonathan (2024). "Frequent Survey Requests and Declining Response Rates: Evidence from the 2020 Census and Household Surveys". *Journal of Statistics and Methodology*.

- Markstedt, Elias & Johan Martinsson (2014). "Device used to answer web surveys – data quality". *LORE Methodological Note* 2014:12. Göteborg: Som-institutet, Göteborgs universitet.
- Massey, Douglas S. & Roger Tourangeau (2013). "Where do we go from here? Nonresponse and social measurement". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 645(1): 222–236.
- Oscarsson, Henrik, Felix Bäckstedt, Anna Cederholm Lager, Richard Karlsson & Maria Solevid (2024). *Väljarna och valet 2022*. Göteborg: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet.
- Porter, Stephen R., Michael E. Whitcomb & William H. Weitzer (2004). "Multiple surveys of students and survey fatigue". *New Directions for Institutional Research*, (121): 63–73.
- Revilla, Melanie (2017). "Are There Differences Depending on the Device Used to Complete a Web Survey (PC or Smartphone) for Order-by-click Questions?" *Field Methods*, 29(3): 266–280.
- Sandelin, Frida (2022). "The effects of questionnaire length on response rate, non-response-bias, and data quality". *The SOM Institute's Notes on Survey Methodology* 2022:1. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Tse-Hua, Shih & Xitao Fan (2009). "Comparing response rates in e-mail and paper surveys: A meta-analysis". *Educational Research Review*, 4(1), 26–40.
- Öhberg, Patrik, Henrik Oscarsson, & Jakob Ahlbom (red) (2022). *Folkviljans förverkligare*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.